

3. Диса К. Історія повсякденного життя у ранньомодерній Європі. Київ: ВД «КМА», 2014. 129 с.

4. Драч О. О., Борисенко Н. М. Історія медицини і фармації (від найдавніших часів до середини XVII ст.): навч. посіб. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2018. 244 с.

5. Мнушко З. М., Шевченко О. І., Шевченко О. В. та ін. Історія медицини та фармації: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Харків: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2009. 208 с.

6. Потимко О. Розвиток медицини у Львові в XIV–XVIII ст.: література, проблеми, дискусії. Львів, 2012. 214 с.

7. Скаун М. П., Посохова К. А. Фармакологія. Тернопіль, 2003. 740 с.

Проценко Євгенія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ХОЛЕРНІ БУНТИ В 1830–1831 РР. В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Анотація. Тези присвячені дослідженню передумов, причин та наслідків перших холерних бунтів на теренах Російської імперії у 1830–1831 рр. Увага приділена спогадам сучасників тих подій, проаналізовано сприйняття населенням хвороби, ставлення до лікарів, медичної сфери.

Ключові слова: холера, бунт, холерні бараки, чутки.

Abstract. Theses of the consecration of changes in minds, the reasons for the inheritance of the first cholera riots on the Russian Empire in 1830–1831 rr. Uvaga was drawn to the aid of the participants in quiet podiy, it was analyzed the treatment of the ailments in the populations, brought to the likariv, the medical sphere.

Keywords: cholera, riot, cholera barracks, rumors.

Дослідження холерних бунтів в Російській імперії відбувалося вже з кінця XIX ст. З огляду на епідемію COVID-19 вчені звертаються до історії бунтів з метою відшукати відповіді на сучасні виклики.

Історіографія теми дослідження представлена переважно роботами російських вчених О. Чагадаєвої [6], К. С. Барабанової [1] та ін. У 2020 р. вийшло ряд наукових розвідок українських істориків Дмитра Єсипенка [4] та Сергія Громенка [2]. Для висвітлення теми були використані опубліковані спогади сучасників подій.

У 1830–1831 рр. на території Російської імперії розпочалася друга хвиля епідемії холери. Жорсткі протиепідемічні заходи, які були введені, а також страх перед невідомим захворюванням, від якого помирали навіть не десятки, а сотні людей в день, викликали невдоволення населення, які виливалися у заворушення, що отримали назву «холерні бунти». Найбільш масові заворушення пройшли в Севастополі, Петербурзі, в Тамбовській та Новгородській губерніях.

Більшість виступів починалися через різноманітні чутки. Оскільки зараження холерою відбувалося переважно через питну воду, особливого поширення отримали чутки про отруєння колодязів і водойм. Будь-який пристойно одягнений чоловік викликав підозри. Для підтвердження версії про те, що перехожий є «таємним отруйником», його зупиняли і обшукували. Якщо під час обшуку натовп знаходив підозрілий порошок або рідину, то «отруйника» могли побити, здати в казенний дім або змусити з'їсти знайдене. Варто зазначити, що порошки і склянки знаходили у більшості затриманих. Це був розчин хлорного вапна або міцний оцет, які Міністерство внутрішніх справ рекомендувало мати при собі для протирання тіла в профілактичних цілях [1, с. 135].

В отруєннях підозрювали передусім поляків, що було пов'язано з Польським повстанням 1830–1831 рр. Розповідали, як поляки ходять вночі по городах і посипають овочі отрутою, всипають отруту в бочки з водою, висипають вантажі миш'яку в річки, ходили чутки, що саме поляки і «вигадали» холеру.

Розповсюдженням було упередження, що полякам допомагали лікарі: «Это, видно, Польша подкупила докторов так морить...». Окрім поляків, вважали, що лікарів підкупляли французи, турки та інші чужинці, особливо під підозрою були лікарі-іноземці. Восени 1830-го р. в Москві на Смоленському ринку висіло оголошення: «Ежели доктора-немцы не перестанут морить русский народ, то мы их головами вымостим Москву!». Приїжджий пан-доктор нерідко був з іноземним прізвищем і викликав інтуїтивне відторгнення: незрозумілі мова, манери, приписи зумовлювали небажання пацієнтів йти на контакт [1, с. 135; 3; 6].

Лікарів називали душогубами, «холерниками» й під гаслом: «Нас морить хотят! Убьем доктора!» збуджені натовпи громили лікарні і холерні бараки, виносили з них пацієнтів, тим самим, на їхню думку, рятуючи їх, а лікарів били до смерті. У народній свідомості поява хвороби і медичних працівників зливалася в одну тривожну подію, причинно-наслідкові зв'язки виявлялися порушені: «Завелись доктора у нас, так и холера пошла» [6].

Слухам вірили й їх розповсюджували навіть освічені люди та місцева влада. Зокрема, чутки про отруйників в Твері поширював вчитель міської гімназії Будревіч і його сусід, уродженець Уфи, відставний канцелярист Чечот. А в Тамбовській губернії у 1831 р. чиновник Нікітін розповідав, що холерні начальники насильно забирали всіх до лікарні, заліковували їх там і потім купами звальювали в особливі ями, іноді навіть живих [1, с. 135].

Недовіра, на межі ворожості, в Російській імперії в першій половині XIX ст. до лікарів багато в чому була обумовлена тим, що основна частина населення практично не стикалася з професійною медициною. До Земської реформи 1864 р. лікарська допомога існувала тільки в містах. У сільській місцевості, де проживало 90 % населення, не було своїх лікарень та постійних медичних працівників. Селяни бачили лікарів тільки при рекрутських наборах і при виїздах на розтин мертвих тіл, тобто за обставин,

які наводили панічний страх. Лікарні були вкрай бідно обставлені, мали репутацію будинків смерті [6].

Однак, варто зазначити, що на місцях дійсно відбувалися зловживання, лікарі та санітарні служби доволі жорстко, часто не обтяжуючи себе поясненнями, змушували людей їхати до лікарень. У спогадах того часу приділяли особливу увагу потраплянню в холерні лікарні. Поліція часто занадто перестраховувалася, в лазарети вивозили всіх, хто просто чхнув або подавився. Петербуржець Олександр Нікітенко в своїх щоденниках описував колапс системи у червні 1831 р.: «Естественно, что бедные люди считают себя погибшими, лишь только заходит речь о помещении их в больницу. Между тем туда забирают без разбора больных холерою и не холерою, а иногда и просто пьяных из черни... Больные обыкновенными болезнями заражаются от холерных и умирают наравне с ними». Під час епідемій місцева влада також іноді залучала на найнебезпечнішу і брудну роботу: збирати трупи та перевозити хворих, арештантів, або представників низів. Часто населення їх лякалося, і це призводило до укриття хворих [4].

Зокрема, холерний бунт у Севастополі в червні 1830 р. стався не через карантин, а корупцію та зловживання. Карантин у місті був профілактичним заходом, оскільки під час російсько-турецької війни 1828–1829 рр. на Балканах в армії почалася епідемія чуми, станом на 1830 р. жодного спалаху холери чи чуми в місті не зафіксували. У результаті геть поганого постачання, стрімкого зростання цін і корупції на заставах місто опинилося на межі голоду, поширилися простудні та кишкові захворювання. Тоді як чиновники та деякі купці й лікарі водночас отримували офіційні надбавки за «карантинний стан» і прибутки від спекуляції продовольством. Внаслідок чого активне ядро бунтівників – матроси й військові робітники – нападали на чиновників, офіцерів, купців, комісіонерів [2; 5, с. 109].

Холерні бунти придушували за допомогою військ, а підбурювачів розстрілювали, карали батогом, шпіврутенами, різками, відправляли на каторжну роботу, до арештантських рот та військових поселень [2].

Холерні бунти 1830–1831 рр. не сприяли проведенню реформ, під час наступних холерних епідемій теж мали місце заворушення, вбивства лікарів. Однак, ці перші холерні бунти продемонстрували серйозну проблему: тотальну недовіру до медичної сфери, відторгнення населенням медичної допомоги як чогось чужого і навіть небезпечного. Прийшло розуміння, що необхідно проводити передусім просвітницьку роботу серед населення, замість застосування насилля та грубої сили. Перші роки після епідемії також відзначилися покращенням організації та постачання вже існуючих лікувальних установ, відкриттям нових лікарень і залученням купецтва до їхньої організації.

Джерела та література

1. Барабанова К. С. Первая холера в Санкт-Петербурге в 1831 г.: противоэпидемические мероприятия и отношение к ним горожан. *Труды Института российской истории РАН*. 2014. № 12. С. 130–144.

2. Громенко С. «Холерний бунт» без холери. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/kholernii-bunt-bez-kholeri/>
3. Егоров А. К. «Это, видно, Польша подкупила докторов так морить...»: к вопросу об источниках возникновения агрессивных слухов во время эпидемии холеры 1830–1831 гг. в России. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/eto-vidno-polsha-podkupila-doktorov-tak-morit-k-voprosu-ob-istochnikah-vozniknoveniya-agressivnyh-sluhov-vo-vremya-epidemii-holery-1830/viewer>
4. Єсипенко Д. «Неначе злякані ягнята, позамикалися у хатах...»: холерні пандемії першої половини XIX ст. і Тарас Шевченко. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2775-dmitro-esipenko-nenache-zlyakani-yagnyata-pozamikalisya-u-khatakh-kholerni-pandemiji-pershoji-polovini-khikh-st-i-taras-shevchenko>
5. Леписевич Н. З. «Чумной бунт» 1830 года в Севастополе: из воспоминаний военного врача Н. И. Закревского. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Исторические науки»*. Т. 25(64). 2012. № 1. С. 106–118.
6. Чагадаєва О. «Нас морить хотят! Убьем доктора!». URL: <https://rg.ru/2019/03/11/rodina-holera.html>

Вакуленко Юлія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ В ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТАХ

Анотація. Дослідження присвячене історії медицини Об'єднаних Арабських Еміратів. Розкрито різницю між державною та приватною медициною в країні, висвітлено особливості надання медичних послуг місцевим жителям і експатам. Аналізується роль Міністерства охорони здоров'я ОАЕ в системі надання медичних послуг.

Ключові слова: Об'єднані Арабські Емірати, медицина, експати, медичний туризм.

Abstract. Research is devoted on the history of medicine in the United Arab Emirates. The disclosed between public and private medicine in the country is revealed, the peculiarities of providing medical services to local residents and expats are highlighted. The role of the UAE Ministry of Health in the system of medical services is analyzed.

Keywords: United Arab Emirates, medicine, expats, medical tourism.

Сьогодні, з огляду на пандемію COVID-19, дослідження, присвячені історії медицини та захисту здоров'я, набувають особливого значення. Вивчення історії медицини різних країн дає змогу глибше дослідити проблеми, існуючі в українській медичній сфері, звернути увагу на вдосконалення надання медичних послуг в Україні, запозичити досвід боротьби з різноманітними хворобами. З огляду на це науковий інтерес представляє дослідження історії медицини в Об'єднаних Арабських Еміратах.